

«200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση του 1821»



Το εθνικό αφήγημα στα ελληνικά βιβλία  
κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας:  
Η περίπτωση των βιβλίων των Μαθηματικών

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<b>Προλογικό σημείωμα.....</b>	<b>3</b>
<b>Μαθητές που έλαβαν μέρος στην εργασία.....</b>	<b>3</b>
<b>Εισαγωγή.....</b>	<b>4</b>
<b>Τα κείμενα.....</b>	<b>5</b>
Μ. Ανθρακίτου, <i>Όδος Μαθηματικής</i> .....	6
Ν. Θεοτόκη, <i>Στοιχεία Μαθηματικών</i> .....	8
Βενιαμίν Λέσβιου, <i>Στοιχεία Αριθμητικής</i> .....	10
<b>Συμπεράσματα.....</b>	<b>12</b>
<b>Βιβλιογραφία.....</b>	<b>12</b>

## ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το ιστορικό παράδειγμα της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 συνεχίζει να είναι επίκαιρο και διαχρονικό. Η στάση των αγωνιστών του 1821 συνεχίζει να διδάσκει *τόλμη, όραμα, αυτοθυσία, πίστη* και να αποτελεί πηγή έμπνευσης αξιών και ιδανικών.

Το Γενικό Λύκειο Σχηματαρίου, θέλοντας να τιμήσει την επέτειο των 200 χρόνων από την κήρυξη της Επανάστασης, βγήκε έξω από τα στενά του σύνορα και την απέδωσε με πολυπολιτισμική χροιά. Το σχολείο βρίσκεται μέσα στα όρια του Δήμου Τανάγρας, αλλά φοιτούν σε αυτό και μαθητές/μαθήτριες με καταγωγή έξω από τα στενά γεωγραφικά πλαίσια. Χωριά των νομών Καρδίτσας, Τρικάλων και Ευρυτανίας, αλλά και χώρες όπως η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Ρωσία αλλά και η Ινδία και το Πακιστάν αποτελούν τον τόπο καταγωγής του μαθητικού δυναμικού του.

Σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν η επιλογή ενός θέματος με καθαρά τοπικό χαρακτήρα (στα στενά όρια του Δήμου Τανάγρας) ενδεχομένως να μην ήταν ιδιαίτερα ελκυστικό προς όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες. Το ζήτημα όμως της προεπαναστατικής παιδείας και του ελληνικού βιβλίου ως ιστορικού μνημείου στις τουρκοκρατούμενες περιοχές έχει ενδιαφέρον για όλους, ανεξαρτήτως καταγωγής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την παρούσα μελέτη παρουσιάζει *το εθνικό αφήγημα στα ελληνικά βιβλία κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας*, και ειδικότερα *η περίπτωση των βιβλίων των Μαθηματικών*, το οποίο αποτέλεσε την αφετηρία για μια γνωριμία εκ νέου με την προεπαναστατική Ελλάδα αλλά και με το σύγχρονο ελληνικό κράτος. Επιπλέον, αποτέλεσε την αφετηρία για γνωριμία με τις ιδέες που η Ελλάδα μεταλαμπάδευσε στο ψηφιδωτό των πολιτισμών πριν 200 χρόνια ή/και περισσότερα.

*Επιβλέπων Καθηγητής – Επιλογή Βιβλίων: Παπαϊωάννου Νικόλαος (Μαθηματικός)  
Φιλολογική Επιμέλεια: Γεωργίου Παναγιώτα (Φιλολόγος)*

**Στην παρούσα εργασία συμμετείχαν οι παρακάτω μαθητές και μαθήτριες από τη Β΄ Λυκείου - τμήμα Β΄2 - του Γενικού Λυκείου Σχηματαρίου.**

**Σχολικό έτος: 2020-2021**

Κούτης Μάριος-Γεώργιος

Λαψάνης Θεόδωρος

Λιάπη Ιωάννα

Μάραντος Αντώνιος

Μιχαλάτου Ζωή

Μιχόπουλος Γεώργιος

Μουτσάι Φραντσέσκο

Μπέτα Αλέσιο

Ντάλλης Γεώργιος

Ντέλλος Αλέξανδρος

Ξηρού Χρυσανγή

Παναγιώτου Γεώργιος-Παναγιώτης

ΠαντουτσέλΝταν Αλεξάνδρου

Πάπα Ιονέλα-Ντανιέλα

Παπαϊωάννου Λουκάς

Πηνίτα Μαρία-Ελένη

Ποθητός Νικόλαος

**Το εθνικό αφήγημα στα ελληνικά βιβλία κατά την περίοδο της  
Τουρκοκρατίας:  
Η περίπτωση των βιβλίων των Μαθηματικών**

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

Στο βιβλίο του Κωνσταντίνου Σάθα *Τουρκοκρατούμενη Ελλάς* διαβάζουμε ότι από το 1674 ο Άγγλος ποιητής και πολιτικός Τζον Μίλτον είχε διαβλέψει ότι «οι Έλληνες πρέπει πρώτα να ζαναζωντανέψουν τις αρετές των προγόνων τους και όταν ξεσηκωθούν εναντίον του οθωμανικού ζυγού, τότε όλα τα έθνη πρόθυμα θα συντελέσουν στην Αναγέννησή τους».<sup>1</sup>

Η επισήμανση φαίνεται να επαναλαμβάνεται από Γάλλο αξιωματικό, που ο Κ. Σάθας δεν κατονομάζει, μετά τις επιτυχίες του Λάμπρου Κατσώνη: «Είναι γνωστό σε όλους τους Ευρωπαίους ότι οι απόγονοι των Ελλήνων διασώζουν ακόμη και σήμερα την προγονική αρετή και ανδρεία. Μόνο η παιδεία τους λείπει· αν όμως, Θεού θέλοντος, την αποκτήσουν και αυτή, τότε ποιος μπορεί να αμφιβάλλει ότι και οι απόγονοι θα γίνουν όπως ήταν οι πρόγονοί τους;».<sup>2</sup>

Αυτή η άποψη σχετικά με την απόκτηση παιδείας προκειμένου να είναι αποτελεσματική η ανδρεία έχει θιασώτες ανάμεσα στους Έλληνες; Οι λόγιοι, αυτοί οι οποίοι σήμερα αποκαλούνται «Διδάσκαλοι του Γένους», διδάσκουν και γράφουν βιβλία έχοντας μοναδικό σκοπό να μορφώσουν τους νέους Έλληνες της εποχής τους, προκειμένου να καταφέρουν να γίνουν πετυχημένοι έμποροι και να ξεφύγουν από τη φτώχεια, ή επιδιώκουν και τη γενικότερη ωφέλεια του γένους των υπόδουλων Ελλήνων; Οι θετικές επιστήμες, όπως αποκαλούνται σήμερα, η διδασκαλία τους και η διάδοση της γνώσης τους μέσα στη νεολαία του υπόδουλου έθνους διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στο εθνικό αφήγημα το οποίο θα οδηγήσει, τελικά, στο μεγάλο ξεσηκωμό;

Στην προσπάθεια να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα ή τουλάχιστον να ανιχνευθούν ενδείξεις εθνικού αφηγήματος στα βιβλία που εκδίδονται και συνεπώς διδάσκονται πριν από την Επανάσταση, ανεκτίμητη ήταν η συνδρομή των πρωτότυπων κειμένων που βρίσκονται σε ηλεκτρονική μορφή στο «Εργαστήριο Ηλεκτρονικής Διαχείρισης Ιστορικών Αρχείων» (πρόγραμμα «Ελληνομνήμων») του Τμήματος Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης του ΕΚΠΑ.<sup>3</sup> Το ψηφιακό αρχείο «Ελληνομνήμων» περιλαμβάνει 188 τόμους βιβλίων.

---

<sup>1</sup>Κ. Σάθας, *Η ιστορία της Τουρκοκρατούμενης Ελλάδας*, τόμ. 3, επιμ. Κ. Ι. Τσαούσης, εκδ. «Νέα Σύνορα» - Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1995, σ. 114.

<sup>2</sup>Ο.π., τόμ. 4, σ. 57.

<sup>3</sup>Βλ. <http://dlab.phs.uoa.gr/index.php/projects/hellinomnhmon?resetfilters=0&clearordering=0&clearfilters=0>

## ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Ο πιο επαναστατικός Έλληνας λόγιος του 18<sup>ου</sup> αιώνα ήταν ο Ρήγας Φεραίος (1757-1798). Ο Ρήγας θα συνδέσει τις θετικές επιστήμες με το εθνικό αφήγημα και το 1790 θα εκδώσει το *Φυσικής Απάνθισμα*. Στο έργο του αυτό, σε σημείωμά του «Πρός τούς αναγνώστας» κάνει τη σύνδεση αυτή εμφανή και στην τελευταία παράγραφο του σημειώματος καλεί όποιον θα διαβάσει το βιβλίο αυτό και θα έρθει σε επαφή με τη Φυσική (έτσι όπως αυτός την αντιλαμβάνεται) «να αναλάβη τό πεπτωκός Έλληνικόν γένος»<sup>4</sup>.

Υπάρχει άραγε και στα βιβλία των Μαθηματικών εθνικό αφήγημα; Για την απάντηση του συγκεκριμένου ερωτήματος πολύτιμοι αρωγοί θεωρούνται τα τρία επόμενα βιβλία, τα οποία εκδίδονται με χρονική απόσταση το ένα από το άλλο. Τα βιβλία αυτά είναι: *Όδός Μαθηματικής* του Μεθόδου Ανθρακίτη, που εκδίδεται το 1749 (πριν ακόμα γεννηθεί ο Ρήγας), *Στοιχεία Μαθηματικῶν* του Νικηφόρου Θεοτόκη του έτους 1798 (τη χρονιά που πεθαίνει ο Ρήγας), *Αριθμητική* του Βενιαμίν του Λέσβιου του 1818 (λίγα χρόνια πριν από τον ξεσηκωμό).

---

<sup>4</sup>Ρήγας Βελεστινλής, *Φυσικής Απάνθισμα* διά τούς άγγίνους και φιλομαθεῖς Έλληνας, Βιέννη 1790, σελ. θ'.

## Μ. Ανθρακίτου, *Ὀδός Μαθηματικῆς*<sup>5</sup>



Το βιβλίο *Ὀδός Μαθηματικῆς* είναι η τρίτομη έκδοση των μαθημάτων που παραδίδει ο Μεθόδιος Ανθρακίτης μέχρι το 1723. Την έκδοση αναλαμβάνει ο μαθητής του και μετέπειτα σχολάρχης της σχολῆς Γκιούμα των Ιωαννίνων Μπαλάνος Βασιλόπουλος. Η τελική μορφή των κειμένων είναι αυτή που δίνει ο Βασιλόπουλος, ο οποίος και επιμελείται έναν εκτεταμένο πρόλογο, με τη μορφή προσφώνησης προς τους υιούς Καραϊωάννου. Οι πρώτες λέξεις του προλόγου είναι «*Μάχου ὑπέρ πατρίδος ...*».<sup>6</sup> Η φράση αυτή, σύμφωνα με τον Μπαλάνο Βασιλόπουλο θέλει να καταδείξει το απαραίτητο χρέος του καθενός προς την πατρίδα.<sup>7</sup> Ὅπως ο ίδιος υποστηρίζει, οι άνθρωποι επιθυμούν, όπου και να έχουν ζήσει και μεγαλοουργήσει, να πεθάνουν στην πατρίδα τους, διότι από την πατρίδα τίποτα δεν είναι πιο επιθυμητό.<sup>8</sup> Στη συνέχεια αναφέρει αυτό που τον θλίβει περισσότερο: τόσο μεγάλη είναι η ταπείνωση του γένους, που αγνοεί παντελώς τα της Μαθηματικῆς Επιστήμης.<sup>9</sup> Επιπλέον, διευκρινίζει πως ανέλαβε τη συγγραφή του συγκεκριμένου έργου ως υπενθύμιση «τῆς παρά τοῖς πάλαι Ἑλλησι θαυμασίας τε καί ἀκριβεστάτης τῶν μαθημάτων τούτων διδασκαλίας».<sup>10</sup>

Ἄλλωστε, ὅλη η προσπάθεια του Μπαλάνου Βασιλόπουλου για την εξύψωση του γένους των Ἑλλήνων μέσω των Μαθηματικῶν πιστοποιείται τόσο στην προσωπογραφία του ὅσο και στην προμετωπίδα του βιβλίου. Ο Μπαλάνος Βασιλόπουλος με τον ὄρο «Ἑλλάς» κάνει σαφή αναφορά σε μια «Ἑλλάδα» σύγχρονή του. Ο ίδιος κατάγεται, ζει και εργάζεται στην Ἡπειρο και συγκεκριμένα στα Γιάννενα. Επομένως, η «Ἑλλάδα» πιθανότατα δεν είναι γεωγραφικός προσδιορισμός (δηλαδή δεν εννοεί τη Στερεά Ἑλλάδα) ἀλλά εθνικός. Εν συνεχεία, στην προμετωπίδα εντυπωσιάζει μια γκραβούρα, στην οποία ο Φοίνικας ξεπηδά ἀπό τις φλόγες και αναγεννιέται ἀπό τις στάχτες του ατενίζοντας τον ἥλιο και τριγύρω του

<sup>5</sup>Μ. Ανθρακίτης, *Ὀδός Μαθηματικῆς*, Βενετία 1749.

<sup>6</sup>Σελ. ν στο βιβλίο.

<sup>7</sup>«ἔφη τις τῶν πάλαι φιλοσόφων, τό πρός αὐτήν ἐκάστον ἀπαραίτητον χρέος δεῖξαι βουλόμενος», σελ. ν.

<sup>8</sup>«οὐκ ἀλλότι τῷ ὄντι βούλεται, ἢ ὅτι τοῖς ἀνθρώποις οὐδέν οὕτως, ὡς ἡ πατρίς ποθητόν», σελ. vi.

<sup>9</sup>«καί ταῦτα ἐντοσαύτη τοῦ γένους ταπεινώσει, ἀμοιροῦσαν δ' ὅλως τῶν τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης πολυειδῶν τε ἅμα καί ἀσύλων», σελ. vi.

<sup>10</sup>«καί ζῆλον ἔνθεον εἰς ἀνάμνησιν τῆς παρά τοῖς πάλαι Ἑλλησι θαυμασίας τε καί ἀκριβεστάτης τῶν μαθημάτων τούτων διδασκαλίας», σελ. vi και vii.

υπάρχει γνώμονας, διαβήτης, ουράνιος θόλος με την εκλειπτική και το ρητό «Μετά τό πεπρωμένον άνίστημι. Καί έκ τοῦ ολίσθηματος ίσχυροτέρα». <sup>11</sup> Για τον Μπαλάνο Βασιλόπουλο, λοιπόν, η πατρίδα είναι η Ελλάδα και είναι μια πατρίδα ταπεινωμένη. Για την ακρίβεια, η πατρίδα για αυτόν είναι νεκρή! Χρέος όλων των Ελλήνων είναι να ενδιαφερθούν για την πατρίδα και να την αναστήσουν, όπως τον Φοίνικα. Για εκείνον το μέσο που θα αναστήσει την πατρίδα είναι η γνώση και πιο συγκεκριμένα η γνώση των Μαθηματικών, η οποία είναι ακριβής και έρχεται από το απότατο παρελθόν των Αρχαίων Ελλήνων. Όπως ο ίδιος υποστηρίζει, ακόμα κι αν δεν καταφέρει κάποιος να φτάσει στον στόχο αυτό, οφείλει να πεθάνει για την πατρίδα.



<sup>11</sup> Στη νέα ελληνική θα το αποδίδαμε: «Μετά το θάνατο θα αναστηθώ. Και μετά το ολίσθημα, πιο δυνατή».

## Ν. Θεοτόκη, *Στοιχεῖα Μαθηματικῶν*<sup>12</sup>

Στα 1798, τα τέσσερα αδέρφια Ζωσιμά καλύπτουν οικονομικά την έκδοση του βιβλίου *Στοιχεῖα Μαθηματικῶν* του Νικηφόρου Θεοτόκη. Η προμετωπίδα του πρώτου τόμου του έργου είναι μία ολοσέλιδη γκραβούρα ενός περιστυλίου κυκλωμένου από τις Μούσες, οι οποίες κρατούν επιστημονικά όργανα, ακολουθούμενη από τον πρόλογο. Σε αυτόν οι αδελφοί Ζωσιμά αναφέρονται εκτενώς στο γένος των Ελλήνων και συνδέουν τους συγχρόνους τους με τους ένδοξους Αρχαίους Έλληνες. Στις πρώτες γραμμές του προλόγου γίνεται επίκληση των Μουσών και εκφράζονται ευχαριστίες σε αυτές, τις οποίες οφείλουν όλοι οι απόγονοι των Ελλήνων, καθώς οι Μούσες διέσωσαν, μετά τον «παντελή σχεδόν του γένους κατακλυσμόν», τη γλώσσα, την εγκύκλιο μάθηση αλλά και τις επιστήμες. Τις ευγνωμονούν για τη δόξα των Αρχαίων Ελλήνων και τα φώτα που προσφέρουν στους σύγχρονους Έλληνες μέσα στο σκότος της αμάθειας που ήρθε μετά τη συμφορά. Σε ανταπόδοση, τους προσφέρουν αυτό το βιβλίο Μαθηματικῶν.<sup>13</sup>

Θεωρούν αυτή την εκδοτική προσπάθεια τη συνέχεια του έργου των μεγάλων μαθηματικών των Ιωαννίνων, Μεθόδιου Ανθρακίτη, Μπαλάνου Βασιλόπουλου και Κοσμά Μπαλάνου. Δηλαδή τη συνέχεια μιας προσπάθειας εκατό περίπου ετών για τη διάδοση των Μαθηματικῶν, των οποίων η καλλιέργεια συνδέει τη σύγχρονή τους Ελλάδα με το απώτατο ένδοξο παρελθόν της.

---

<sup>12</sup>Ν. Θεοτόκης, *Στοιχείων Μαθηματικῶν ἐκ παλαιῶν καὶ νεωτέρων συνεργανισθέντων...*, Μόσχα, Τυπογραφεῖον τῆς Κοινότητος παρὰ Ρηδηγέρῳ καὶ Κλαυδίῳ, τ. Α΄, 1798, τ. Β΄-Γ΄, 1799.

<sup>13</sup>Ο.π., σελ. ε΄ ἕως η΄.





μιν, ὦ Πιερίδων ἢ Ἐλικωνιάδων Μουσῶν δάματα· ὑμῖν γὰρ ἄς ἐμφύχοις καὶ λογικοῖς προσφωνεῖν συνωθεῖ ἡ-  
μας

ἰ

σεων. ἰδὲ γὰρ ἄνευ ἀργυρίου ἢ τιμῆς οἱ ἐν ταῖς τῶν Ἑλλήνων Σχολαῖς θαμιζόντες προκειμένην ἐυρίσκουσι τὴν δὲ τὴν ἐν αὐταῖς καθιερωθεῖσαν βίβλον.

Οἱ ἐκ τῆς ΖΩΣΙΜΑ ΑΓΓΑΔΕΛΦΟΙ, Α. Ν. Ζ. Μ.



## Βενιαμίν Λέσβιου, Στοιχειᾶ Ἀριθμητικῆς<sup>14</sup>

Ἡ Ἀριθμητικὴ του Βενιαμίν Λέσβιου ἐκδίδεται το 1818. Μετὰ τὴν πρώτη σελίδα του τίτλου, ἀκολουθεῖ ἀφιέρωση στὸν Εἰρηναῖο Θήρσιο. Ἀρχίζοντας ὁ Βενιαμίν Λέσβιος γράφει: «Ἡ Ἑλλάς, ὦ Θήρσιε! καὶ ἡμίθανῆς οὕσα ἐκ τῶν ἀμέτρων καιρίων πληγῶν, ἃς περ κατὰ διαφόρους καιρούς ἐκ τῶν διαφόρων ἐπιδρομῶν τῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς ἐδάφους ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐπιγενομένων ἔλαβε ἡσθάνθη τέλος πάντων μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰῶνων ἐπαφῆς χειρός τινος οὐρανόθεν ἐπιφερομένης ἐπ' αὐτῆς, ἣτις ἐπέτιθετο μαλάγματα καὶ ἔμπλαστρα ἐπὶ τῶν πληγῶν, καὶ εἰς τὴν δίψαν αὐτῆς προσέφερεν ὕδωρ ψυχρὸν καὶ διαυγές».<sup>15</sup>

Ὁ Βενιαμίν Λέσβιος, δηλαδή, νιώθει πως στὴν εποχὴ του ἡ Ελλάδα οδεύει σε μίᾳ ἀλλαγῇ πρὸς τὸ καλύτερο, σαν ἓνα οὐράνιο χέρι νὰ τὴ βοηθᾷ καὶ νὰ τὴν περιποιεῖται. Χρειάζεται ὡστόσο νὰ γίνῃ μεγάλη προσπάθεια ἀκόμη, καθὼς «τό πρόσωπον ὅμως αὐτῆς ἦν ὡς ἡ τίτανος, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς κεκοιλωμένοι, τὰ χεῖλη αὐτῆς μεμαραμένα, τὸ κάλλος αὐτῆς ἐσβεσμένον, ἡ μορφή αὐτῆς ἠφανισμένη, ἅπαντα ἡ ζωικὴ αὐτῆς δύναμις μηδενισμένη, τὰ πνευματώδη αὐτῆς ρευστὰ ἐξωστρακισμένα, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ ζοφερός θάνατος ἐζωγραφισμένος ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῆς ... θέαμα φοβερόν καὶ φρικῶδες εἰς τοὺς ὀρῶντας!». Παρόλο που ἡ εἰκόνα τῆς Ἑλλάδας παρουσιάζεται ὡς «θέαμα φοβερόν καὶ φρικῶδες εἰς τοὺς ὀρῶντας!», δε χάνει τὴν αισιοδοξία του. «Αἰσθανθεῖσα ὅμως ταύτης τῆς εὐεργετικῆς χειρός, καὶ ἀναλαβοῦσα δύναμίν τινα, ὕψωσε μικρὸν τι τὰ βλέφαρα καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς θεατὰς νὰ ἰδῶσι τὴν ὄψιν τῶν βοῶν αὐτῆς ὀμμάτων».<sup>16</sup> Ἀρχικά, στα προαναφερθέντα λόγια οἱ ἐπιδρομὲς βαρβάρων καὶ οἱ πληγὲς αἰῶνων παραπέμπουν στὴν κατάκτηση ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς. Στὴ συνέχεια ὁ Βενιαμίν Λέσβιος θὰ ἐπιχειρήσῃ τὴ σύνδεση τῆς σύγχρονῆς τῆς Ἑλλάδας με τὸ ἀπώτατο ἐνδοξο παρελθόν τῆς: «Ὡ Ζεῦ, εἶπε τότε αὕτη, εὐρίσκεται ἔτι ἀνθρωπότης ἐπὶ τῆς Γῆς! Εὐρίσκεται ἔτι ἔνσταγμα θεῖον εἰς τοῦτο τὸ εἶδος τοῦ ζῶου: τὸν ἄνθρωπον! Ἐγὼ εὐποίησα ἔθνη ὀλόκληρα, ἐγὼ ἐξημέρωσα βασιλείας ὅλας, αὐτὸν τὸν νέον κόσμον ἐγὼ ἐκ θηρίων τὸν μετέβαλον εἰς ζῶον θεογενές (καὶ οὐδεὶς τῶν εὐποηθέντων ἠθέλησέ ποτε νὰ ἐκτείνῃ χεῖρα βοηθείας πρὸς με) καὶ τὸ χεῖριστον πολλοὶ ἐξ αὐτῶν προσφέρουσι τὸν σίδηρον καὶ τοὺς ἄνθρακας πρὸς κατασκευὴν τῶν πεδῶν μου».<sup>17</sup> Στὴν ἴδια σελίδα τοῦ ἔργου του καὶ σε αὐτὸ τὸ πνεῦμα θὰ ἀναφέρει τὸν Ὀμηρο, τὸν Πυθαγόρα, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Ἀρχιμήδη, ἀπὸ τοὺς οἰοῦντο ἐπωφελήθησαν τὰ ἄλλα ἔθνη.<sup>18</sup> Ἐντούτοις ὁ Βενιαμίν Λέσβιος θεωρεῖ πως οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι χάθηκαν ολότελα ἀπὸ αὐτὴ τὴ γῆ, ἡ ὁποία ἐρήμωσε (κυρίως πνευματικά) καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο προσπαθεῖ νὰ σπεύρῃ ξανά στὸν τόπο αὐτὸν τὶς γνώσεις. Θα ξεκινήσῃ με τὴν Ἀριθμητικὴν, ἀλλὰ θὰ προσπαθῆσῃ καὶ με τὴν Γεωμετρίαν, καθὼς καὶ με τὴν Ἀλγεβρᾶν. Ξέρει πως σπέρνει σε ἓνα χωράφι ἄγονο, ἐρημο καὶ ἀνυδρο, ὁμως ἡ ἡμέτερη<sup>19</sup> φαντασία του

<sup>14</sup>Βενιαμίν Λέσβιος, *Στοιχειᾶ Ἀριθμητικῆς*, Βιέννη 1818.

<sup>15</sup>Σε αὐτὸ τὸ βιβλίον ἡ ἀφιέρωση δὲν ἔχει ἀριθμημένους σελίδες. Ἐπεκτείνοντας τὴν ἀρίθμηση που ἀκολουθεῖ, ἡ σελίδα αὐτὴ εἶναι ἡ σελίδα γ'.

<sup>16</sup>Ὁ.π., σελ. γ'.

<sup>17</sup>Ὁ.π., σελ. δ'.

<sup>18</sup>Προφανῶς ἐννοεῖ τοὺς Δυτικούς.

<sup>19</sup>Με τὸν ὄρο «ἡμέτερη» δὲν εἶναι σαφές ἀν ἐννοεῖ τὴ δική του ἢ τὴν ἐλληνικήν. Στὴν ἀπόδοσιν τοῦ συγκεκριμένου κειμένου ὁ ἀναγνώστης ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ Βενιαμίν Λέσβιος ἐννοεῖ τὴ δική του φαντασία καὶ ὄχι γενικῶς τὴν ἐλληνικήν.

επιτρέπει να καλλωπίζει με ωραία χρώματα τα αντικείμενα και να τα μεγθύνει υπέρογκα, του επιτρέπει δηλαδή να αντιλαμβάνεται τα όποια ελληνικά προϊόντα υπεραυξημένα.<sup>20</sup>

Στο σημείωμα «Πρός τούς Φιλαναγνώστας» αναφέρεται σε όλους όσους ενδιαφέρονται για το βιβλίο του ως «*ἔμεῖς οἱ Ἕλληνες*». Και αμέσως μετά δηλώνει πως «*πρέπει νά ἀνακληθῆ εἰς τήν ἑαυτήν πατρίδα ἢ φιλοσοφία*».<sup>21</sup> Τέλος, εξηγεί γιατί αρχίζει την προσπάθειά του με την Αριθμητική και παραθέτει κάποια ιστορικά στοιχεία για τη γραφή των αριθμών.

---

<sup>20</sup>Ο.π., σελ. η´.

<sup>21</sup>Ο.π., σελ. θ´.

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι Έλληνες λόγιοι αποσκοπούσαν στη μόρφωση των νεαρών Ελληνοπαίδων όχι μόνο ως μέσο το οποίο θα τους εξασφάλιζε μια άλλου τύπου εργασία που θα ήταν πιο εύκολη από τη χειρωνακτική. Επιπλέον, απώτερος στόχος και σκοπός τους ήταν η καλλιέργεια του εθνικού φρονήματος, η οποία θα προετοίμαζε τη νεολαία για τον μεγάλο ξεσηκωμό. Ενδεχομένως θα ήταν αναμενόμενο ο σκοπός αυτός να διαφαίνεται σε βιβλία θεολογικού ενδιαφέροντος ως επί το πλείστον. Το εθνικό αφήγημα όμως ήταν παρόν και σε βιβλία που σχετίζονταν με τις φυσικές επιστήμες, όπως και στα βιβλία των Μαθηματικών!

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανθρακίτης Μεθόδιος – Βασιλόπουλος Μπαλάνος, *Οδός Μαθηματικής*, Βενετία 1749
2. Βενιαμίν Λέσβιος, *Στοιχεία Αριθμητικής*, Βιέννη 1818
3. Θεοτόκης Νικοφόρος, *Στοιχείων Μαθηματικῶν ἐκ παλαιῶν καὶ νεωτέρων συνερανισθέντων...*, Μόσχα, Τυπογραφεῖον τῆς Κοινότητος παρὰ Ρηδηγέρῳ καὶ Κλαυδίῳ, τ. Α΄, 1798
4. Ρήγας Βελεστινλής, *Φυσικῆς Ἀπάνθισμα διὰ τοὺς ἀγχίνους καὶ φιλομαθεῖς Ἑλλήνας*, Βιέννη 1790
5. Σάθας Κωνσταντίνος, *Ἡ ἱστορία τῆς Τουρκοκρατούμενης Ἑλλάδας*, τόμ. 3 καὶ 4, επιμ. Κ. Ι. Τσαούσης, εκδ. «Νέα Σύνορα» - Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1995